

УДК 005.332.4

Станіславик О.В., к.е.н., доцент,

Коваленко О.М., д.е.н., доцент

Одесский национальный политехнический университет

АКТУАЛЬНІ ШЛЯХИ ТА ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Позначено основні завдання в сфері підвищення конкурентоспроможності. Розглянуто фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на конкурентоспроможність підприємств та умови забезпечення вітчизняним підприємствам виходу на глобальний ринок. Показано основні шляхи вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності підприємства та розглянуто елементи зазначеного підвищення. Сформульовано важливі умови забезпечення конкурентоспроможності сучасного вітчизняного підприємства та ключові фактори її підвищення в умовах глобальної економіки.

Ключові слова: фактори конкурентоспроможності підприємства, зовнішнє та внутрішнє середовище, шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємства, умови забезпечення конкурентоспроможності підприємства, глобалізація, інновації, людські ресурси,

О. Stanislavyyk

О. Kovalenko

ACTUAL WAYS AND FACTORS OF DOMESTIC ENTERPRISE COMPETITIVENESS INCREASE

The main objectives in the sphere of competitiveness increase are designated. Factors of external and internal environment, which influence competitiveness of the enterprises and the ensuring conditions to the domestic enterprises of entry into the global market are considered. The main solutions of problems of enterprise competitiveness increase are shown and elements of the specified increase are considered. Important conditions of ensuring competitiveness of modern domestic enterprise and key factors of its increase under conditions of global economy are formulated.

Keywords: enterprise competitiveness factors, external and internal environment, ways of enterprise competitiveness increase, condition of ensuring enterprise competitiveness, globalization, innovations, human resources.

Станіславик Е.В.

Коваленко А.М.

АКТУАЛЬНЫЕ ПУТИ И ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ОТЕЧЕСТВЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Обозначены основные задачи в сфере повышения конкурентоспособности. Рассмотрены факторы внешней и внутренней среды, которые влияют на конкурентоспособность предприятий и условия обеспечения отечественным предприятиям выхода на глобальный рынок. Показаны основные пути решения проблем повышения конкурентоспособности предприятия и рассмотрены элементы указанного повышения. Сформулированы важные условия обеспечения конкурентоспособности современного отечественного предприятия и ключевые факторы ее повышения в условиях глобальной экономики.

Ключевые слова: факторы конкурентоспособности предприятия, внешняя и внутренняя среда, пути повышения конкурентоспособности предприятия, условия обеспечения конкурентоспособности предприятия, глобализация, инновации, человеческие ресурсы.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Проблема підвищення конкурентоспроможності визнається однією з важливіших в

теорії і практиці економічної науки. Важливого значення вона набуває для українських підприємств, функціонуючих в умовах транзитивної економіки, конкурентні позиції яких на сучасних світових ринках залишаються недостатньо високими. Вирішення задачі підвищення конкурентоспроможності ускладнюється економічною кризою, високим рівнем зношування виробничих фондів, низьким рівнем якості управління та іншими причинами.

Через обмежений доступ до зовнішніх ринків, сучасні вимоги до якості товарів і послуг, низьку активність та ефективність інноваційної діяльності, недосконалість бізнес-процесів та неякісний менеджмент, відсутність державної підтримки, вітчизняним підприємствам необхідна така система способів, методів та інструментів забезпечення конкурентоспроможності, яка б відповідала сучасним умовам відкритої економіки.

В сучасних складних умовах керівники різних рівнів ієрархії чітко повинні розуміти та враховувати на практиці умови, шляхи та фактори підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми.

Теоретичні та практичні аспекти забезпечення конкурентоспроможності відображено в працях як закордонних вчених-економістів – І. Ансоффа, Ф. Котлера, М. Портера, А. Томпсона, Р. Фатхутдінова, так і вітчизняних дослідників – Е. Азаряна, В. Герасимчука, І. Решетникової, І. Сіваченка тощо.

Серед останніх наукових досліджень присвячених проблемам підвищення конкурентоспроможності підприємств можна виділити праці Л. Піддубної [1], Н. Тарнавської [2], Г. Яковлева [3], Л. Гринівої [4], І. Рожкової [5], О. Паршиной [6], О. Янкового [7].

Незважаючи на існування значної кількості досліджень сьогодні вкрай потребують подальшого вивчення та уточнення шляхи та фактори підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Мета статті. Метою статті є дослідження актуальних шляхів та факторів підвищення конкурентоспроможності вітчизняного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Для забезпечення економічного розвитку підприємству необхідно забезпечити не тільки стабільність показників конкурентоспроможності, але й запроваджувати заходи щодо їх підвищення.

Підвищення конкурентоспроможності являє собою процес змін та потребує управління та наявності стратегічного підходу підприємства, тобто для ефективного функціонування підприємства необхідна розробка стратегії такого підвищення з врахуванням всіх аспектів сприяння та протидії.

Процес підвищення конкурентоспроможності потребує врахування специфіки взаємозв'язку як між елементами організації, так і з їх оточенням, і являє собою процес прийняття рішень (включаючи цілі, методи, штани) по досягненню цілей підвищення конкурентоспроможності.

Основними завданнями у сфері підвищення конкурентоспроможності є:

- усунення бар'єрів підприємницької діяльності, зменшення податкового тиску;
- удосконалення законодавства в галузі підприємницької діяльності, розроблення антимонопольного законодавства;
- забезпечення платоспроможного попиту населення;
- державна підтримка новостворених підприємств: створення служб інформації про новітні технології, зміни у законодавстві, перспективні ринки збуту;
- фінансове стимулювання інноваційної діяльності підприємств щодо створення

нових товарів і послуг.

Важливими сферами підвищення конкурентоспроможності є: управління інноваціями та технологіями; процес виробництва; використання інформації; управління людськими ресурсами; управління змінами тощо.

На підвищення конкурентоспроможності підприємства впливає безпосередньо сам ринок, тобто ринкова середа, в якій функціонує підприємство та її особливості. До таких особливостей можна віднести: глобалізацію ринку і наявність всесвітньої інформаційної мережі.

Суттєвими факторами глобалізації стали всесвітньо доступні засоби інформації-радіо, телебачення, преса та Інтернет. Глобальне Інтернет-середовище сприяє швидкому проникненню компаній в світовий ринок. Останнім часом глобалізації сприяє наявність і розвиток всесвітньої інформаційної мережі. Відсутність національних кордонів в кібернетичному просторі сприяє процесу глобалізації виробництва, торгівлі, фінансових потоків. Інформація перетворюється на основний виробничий ресурс. Сама інформація набуває в умовах інформаційної економіки першорядне значення. Очевидно, що конкурентоспроможність підприємства – це основний фактор національного розвитку та корпоративного виживання.

Очевидно, що конкурентоспроможність підприємства – це основний фактор національного розвитку та корпоративного виживання [7].

Низький рівень конкурентоспроможності українських підприємств обумовлений технологічними, технічними, дизайнерськими, ціновими проблемами, темпами інноваційного розвитку, відсутністю досвіду функціонування в умовах ринку та ін. Тому і вирішення цих проблем можливо здійснювати у різних напрямках, але значною мірою результативність цих дій залежить від організаційних факторів та ефективних форм здійснення виробничо-господарчої діяльності [2].

Конкурентоспроможність підприємства на окремому ринку визначається як здатність задовольняти потреби покупців краще, ніж суперники.

Вирішення цього завдання вимагає різних підходів в різний час залежно від постійно мінливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища. Підприємство має бути гнучким до змін зовнішнього середовища і своєчасно реагувати на ці зміни.

В даний час діяльність підприємств стає все більш складним, різноплановим і динамічним. Технології, інформація, гроші, система менеджменту змінюються набагато швидше, ніж раніше, приводячи до створення нові конкурентні ринки. Підприємства змушені постійно розробляти і застосовувати інноваційні стратегії, щоб зайняти конкурентну позицію на ринку. Поки підприємства конкурують один з одним, такі інфраструктури як телекомунікації, транспорт, рівень освіти та технічні навички заохочують конкуренцію. Основа конкуренції – завжди йти нарівні з технічним, технологічним, інформаційним прогресом, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори.

Підвищення конкурентоспроможності підприємства досягається шляхом орієнтації підприємства на споживача, поліпшення якості продукції, впровадження інноваційної політики, більш якісного використання ресурсів, в тому числі людських, поліпшення умов роботи і ряду інших факторів.

Особливу увагу необхідно приділити людським ресурсам як ключовому елементу продуктивності та конкурентоспроможності.

Безумовно, існують загальні методи підвищення конкурентоспроможності підприємства, однак шляхи підвищення конкурентоспроможності конкретної фірми повинні розглядатися виходячи зі сфери її діяльності, виду підприємства, організаційної структури та інших факторів.

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно звертати увагу на зважене і кваліфіковане управління виробництвом з урахуванням специфічних умов

перехідного періоду, а також на розробку і реалізацію зовнішньої і внутрішньої конкурентоспроможної політики підприємств.

Конкурентоспроможність підприємства характеризується дією цілої системи факторів зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування. Таким чином, до факторів зовнішнього середовища слід віднести:

- рівень державного регулювання та розвитку економіки країни (система оподаткування, кредитно-фінансова та банківська система, система зовнішньоекономічних зв'язків країни);

- стан і напрям внутрішніх реформ; пріоритети розвитку країни та її стабільність; участь країни у світових інтеграційних процесах; напрями зовнішньої політики;

- система комунікацій;

- гармонійність нормативно-правової бази;

- фактори, які визначають споживання продукції (ємність ринку, вимоги споживачів до якості продукції та ін.);

- кількість та структура природних монополій в країні;

- ефективність діяльності антимонопольного комітету;

Фактори внутрішнього середовища підприємства характеризують наступні внутрішньовиробничі показники:

- технічний рівень виробництва;

- організація виробництва та управління;

- система формування та стимулювання попиту;

- стан ресурсного потенціалу (технічне та технологічне оснащення, виробничо-сировинна структура, кадрове забезпечення, фінансові та інноваційні можливості).

Фактори зовнішнього середовища поділяються на фактори прямого та опосередкованого впливу (рис. 1). До факторів прямого впливу відносяться державні, конкурентні, ринкові фактори. До факторів непрямого впливу належать стан економіки, соціальні, міжнародні та політичні фактори.

У внутрішньому середовищі рівень конкурентоспроможності підприємства визначається ключовими факторами – виробничий потенціал (організаційно-технічні, фінансово-економічні фактори та маркетинг) та інвестиційний потенціал (розмір власних джерел інвестування та можливість залучення додаткових фінансових ресурсів).

Для того, щоб забезпечити вітчизняним підприємствам вихід на глобальний ринок необхідно виконання ряду умов.

Членство України в Світовій організації торгівлі та Угода про асоціацію з Європейським Союзом відкрили шлях до інтенсифікації і подальшої лібералізації відносин із торговельними партнерами та можливості українським експортерам вийти на нові ринки з високою купівельною спроможністю.

Було підписано Угоду про вільну торгівлю з Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ), до якої входять Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн і Швейцарія. Укладено угоду про вільну торгівлю з Чорногорією, що дає змогу розширити присутність вітчизняного експорту на ринках Балканського регіону. Зі зрозумілих причин призупинено переговори із Сирією.

Деякі автори вважають, що для того, щоб була можливість і надалі існувати на ринку та виготовляти конкурентоспроможну продукцію, необхідно слідкувати за змінами у навколишньому середовищі та вміти швидко пристосовуватися до них, тобто треба увесь час працювати над програмою підвищення конкурентоспроможності [4, 5].

Іншими словами, підвищення конкурентоспроможності становить процес змін, здійснення якого вимагає стратегічного підходу, оскільки зміни торкаються всіх основних організаційних складових, включаючи структуру кадрів, кваліфікацію, технологію, устаткування, продукцію, ринки збуту. Це викликає необхідність розробки стратегії підвищення конкурентоспроможності.

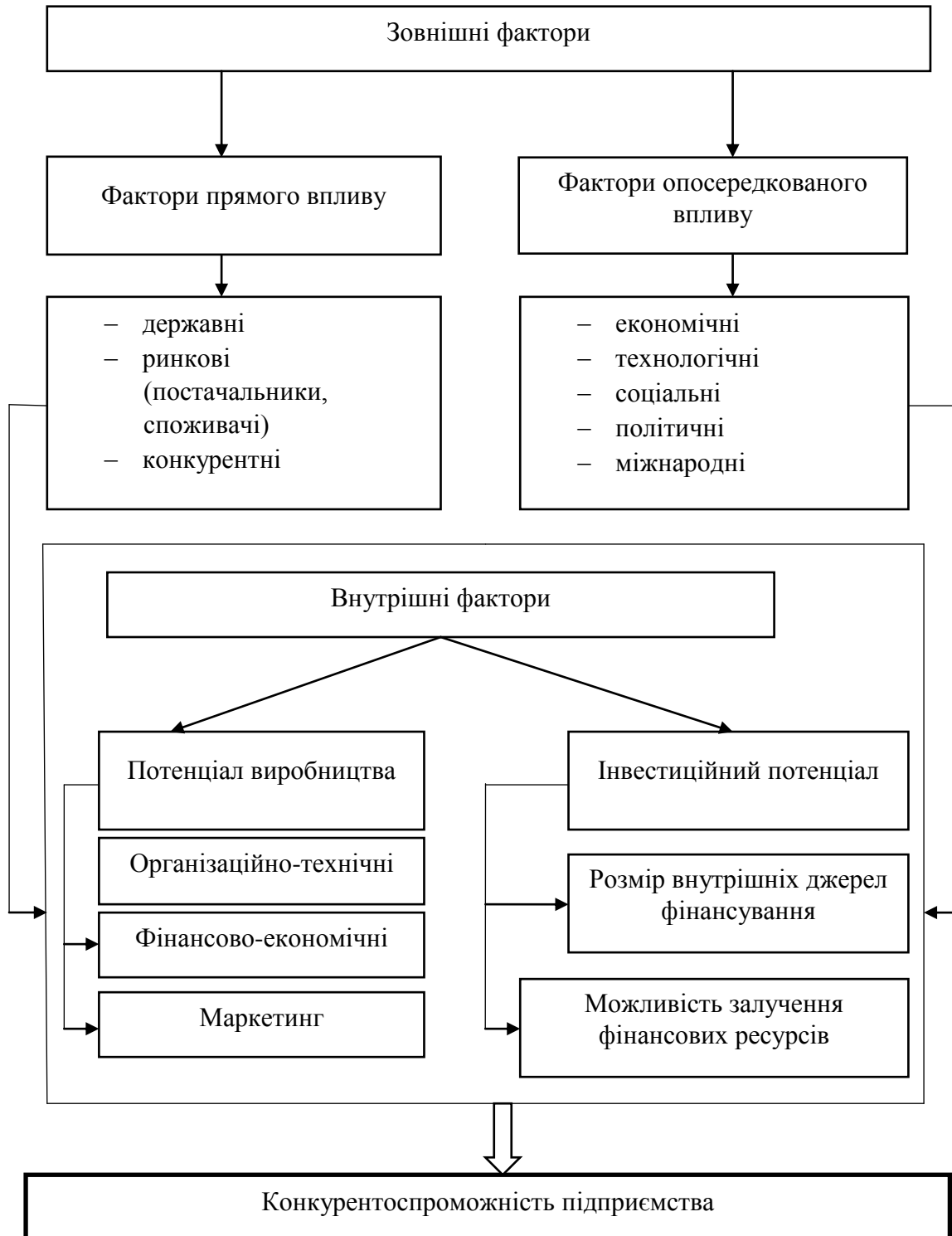

Рис. 1. Фактори конкурентоспроможності підприємства

Основними шляхами вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності підприємства, є:

- підвищення якості управління;
- удосконалення зв'язків із зовнішнім середовищем;
- упровадження (проведення) стратегічного маркетингу «виходу» і «входу» організації;
- удосконалення організації інноваційної діяльності;
- упровадження нових інформаційних технологій;
- упровадження нових фінансових і облікових технологій;
- аналіз ресурсомісткості кожного товару за стадіями його життєвого циклу і впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- підвищення організаційно-технічного рівня виробництва;
- розвиток логістики;
- розвиток тактичного маркетингу.

Також ключовими факторами підвищення конкурентоспроможності підприємства стають зниження витрат, диференціація і системна інтеграція.

В умовах глобалізації підприємство, а також система і методи управління підприємством і, звичайно, вироблений підприємством товар або послуга повинні відповідати міжнародному рівню.

Враховуючи особливості сучасного ринку можливо сформувати систему факторів підвищення конкурентоспроможності підприємства, основними елементами якої є:

1. Управління якістю на підприємстві. Сьогодні, коли споживач може обирати з величезної кількості запропонованих товарів і послуг, однією з нафоважливіших детермінант існування і розвитку підприємства на ринку є якість пропонованих їм виробів або послуг. Якщо ж підприємство прагне до завоювання міжнародного ринку, тоді його продукція повинна відповідати міжнародним стандартам якості і повинна мати сертифікат відповідності системи якості міжнародних стандартів.

2. Впровадження інноваційної політики підприємства, яка визначає можливість підприємства конкурувати не тільки на внутрішньому, а й на зовнішніх ринках. Мета інноваційної діяльності визначає її спрямованість на створення виробництва нових або відсутніх на ринку товарів і послуг.

Сучасна інноваційна політика являє собою сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансових та інших заходів, спрямованих на виробництво і просування нової або поліпшеної продукції на ринок збуту. Інновація – це не просто новітні розробки, це сучасний техніко-економічний процес, який, завдяки використанню нових ідей і винаходів, приводить до створення кращих за своїми якостями виробів, технологій, що допомагає фірмі зайняти певну конкурентну позицію на ринку.

В основі інновацій лежать якісно нові ідеї та технології. Необхідно розуміти, що з часом змінюються потреби, споживачі висувають все більш складні вимоги до ринку товарів і послуг. Завдання інноваційної політики – це задоволення цих потреб. Для підприємства важливо заздалегідь передбачати інноваційні можливості, комплексно управляти всім інноваційним циклом, що забезпечує його конкурентоспроможність і довгострокову ефективність [3].

3. Використання людського капіталу. Трудові ресурси є одним з найважливіших складових діяльності підприємства і найважливішим фактором підвищення конкурентоспроможності в глобальній економіці [6]. Досвід зарубіжних компаній говорить про посилення ролі управління трудовими

ресурсами в системі факторів, які забезпечують конкурентоспроможність підприємства. Відповідно до сучасних концепцій управління люди є одним з найважливіших економічних ресурсів підприємства, що впливають на її дохід, конкурентоспроможність і розвиток. На сьогоднішній день зазначений фактор є найслабкішою ланкою в діяльності вітчизняних підприємств. Лише деякі підприємства піклуються про поліпшення умов праці і мотивації своїх співробітників. В цьому Україна на порядок відстає від європейських держав. Керівники підприємств, повинні забезпечені належні умови праці, відпочинку, високий рівень заробітної платні, тому як людський капітал є найголовнішим фактором економічного розвитку.

4. Удосконалення реалізованої на внутрішньому ринку продукції національних виробників та розширення їх діяльності на міжнародному ринку: забезпечення пріоритетності продукції, зміна якості товару і його технічних параметрів з метою задоволення потреб і конкретних запитів споживача, визначення переваг товару в порівнянні із заміниками, визначення недоліків товарів-аналогів, які випускають конкуренти, вивчення методів конкурентів щодо вдосконалення аналогічних товарів, визначення і використання цінкових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції, нові пріоритетні сфери використання продукції, диференціацію продукції, що забезпечує відносно стійкі переваги споживачам, яким надаються певні види взаємозамінних товарів, вплив безпосередньо на споживача шляхом обмеження появи на ринку нових товарів, проведення реклами, надання грошового або товарного кредиту.

Крім того конкурентоспроможність підприємства залежить від виконання наступних умов:

- правильного розуміння переваг зарубіжних споживачів;
- знання правил і культури ведення бізнесу в окремо взятій країні;
- знання рівня конкурентоспроможності в галузі;
- внесення у свій продукт змін і модифікацій у відповідності зі смаками і традиціями споживачів тієї країни, куди буде експортуватися товар;
- врахування особливостей каналів розподілу;
- правильний вибір способу проникнення на ринок;
- врахування культурних, соціальних, політичних, технологічних, екологічних та юридичних особливостей.

На процес глобалізації ринку суттєво впливає розвиток інформаційної мережі. Наявність всесвітньої інформаційної системи значно розширює можливості підприємства і сприяє його виходу на світовий ринок, а також сприяє зменшенню витрат підприємства та підвищенню швидкості передачі інформації, яка є найважливішим виробничим ресурсом.

Відсутність національних кордонів в кібернетичному просторі сприяє процесу глобалізації виробництва, торгівлі, фінансових потоків. Однією з особливостей в умовах глобалізації є світова електронна торгівля: традиційні форми зовнішньої торгівлі витісняють електронні торги через Інтернет. На сьогоднішній день близько 70% продукції бізнес-ринку реалізується саме таким способом, що в кілька разів перевищує обсяг реалізації продукції споживчого ринку.

Отже, ринкова конкуренція ставить перед підприємствами завдання щодо пристосування до вимог мінливого конкурентного середовища функціонування, зокрема завдяки розв'язанню проблеми формування ефективної системи управління конкурентоспроможністю. Саме конкурентоспроможність підприємства забезпечує його можливість зберігати або розширювати конкурентні позиції на цільовому ринку та впливати на ринкову ситуацію через пропозицію якісної продукції чи послуги, задовольняючи специфічні вимоги споживачів і забезпечуючи ефективність функціонування.

У сучасних умовах нестабільного зовнішнього середовища необхідно використовувати більш потужний інструмент, який би мав змогу не тільки перенести підприємство на новий ефективніший рівень управління, але й враховувати основні цілі, які стоять перед ним. Однією із ключових умов успішного функціонування підприємства є необхідність використання ефективного механізму управління міжнародною конкурентоспроможністю, що забезпечить розробку та реалізацію концепції його розвитку в умовах глобалізації та зростаючої конкуренції та сприяє створенню конкурентних переваг у теперішньому та майбутньому бізнес-середовищі.

Таким чином, можна сказати, що в умовах глибоких структурних змін міжнародного і національного ринку головне завдання підприємства полягає в знаходженні своєї ніші в жорстких умовах конкуренції на світовому ринку. Дія цього підприємства, що діє в глобальній економіці, має враховувати особливості сучасного ринку.

На перше місце в умовах глобальної економіки виходять наступні фактори підвищення конкурентоспроможності підприємства: проведення інноваційної політики, яка визначає можливість підприємства конкурувати не тільки на внутрішньому, а й на зовнішніх ринках; наявність кваліфікованих трудових ресурсів, які відповідають вимогам міжнародного ринку праці; гнучка система управління якістю на підприємстві; безперервне вдосконалення продукції національних виробників на внутрішньому ринку та інтенсифікація їх діяльності на зовнішньому.

Підприємство, діючи згідно з глобальною стратегією, має враховувати також культурні, соціальні, політичні, технологічні, екологічні та юридичні особливості ринку окремо взятої держави.

Висновки.

В результаті дослідження позначено основні завдання в сфері підвищення конкурентоспроможності. Розглянуто фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на конкурентоспроможність підприємств та умови забезпечення вітчизняним підприємствам виходу на глобальний ринок. Показано основні шляхи вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності підприємства та розглянуто елементи зазначеного підвищення. Сформульовано важливі умови забезпечення конкурентоспроможності сучасного вітчизняного підприємства та ключові фактори її підвищення в умовах глобальної економіки.

Базуючись на проведених дослідженнях, підвищення конкурентоспроможності підприємства можливо, перш за все, за рахунок застосування принципово нових підходів до розуміння і оцінки конкурентоспроможності підприємства, розробки та впровадження комплексної системи управління конкурентоспроможністю, вибору конкурентної стратегії щодо товарів і технологій, скерованих на сучасний шлях відповідно рівню мінливості економічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
2. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика. Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.
3. Яковлев Г.И. Управление конкурентоспособностью промышленных предприятий: теория и практика (на материалах работы предприятий промышленности): Дис. д-ра экон. наук: 08.00.05. – Самара: Самарский государственный экономический университет, 2007. – 310 с.
4. Гринів Л.В. Оцінка та підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості: Дис. канд. экон. наук: 08.00.04. – Київ: Національний університет харчових технологій, 2008. – 212 с.
5. Рожкова И.Н. Управление конкурентоспособностью продукции и методы ее оценки на предприятиях мясоперерабатывающей промышленности: Дис. канд. экон. наук: 08.00.05. – Орел: Орловский государственный технический университет, 2007. – 187 с.
6. Паршина О.А. Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств: Колективна монографія у 4 т. / О.А. Паршина і ін.; за ред. О.А. Паршиной. – Дніпропетровськ: «Герда», 2013. – Т.2. – 334 с.
7. Янковий О.Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: Монографія / О.Г. Янковий. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.